

Шевчук В. М.,

д.ю.н., професор,

*професор кафедри криміналістики, за-
служений юрист України, Національ-
ний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого*

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІННОВАТИКИ У БОРОТЬБІ ІЗ ЗЛОЧИННІСТЮ

В реаліях сьогодення інноваційний шлях розвитку криміналістики обумовлений передусім новітніми науковими розробками, впровадженням інформаційних технологій, високотехнологічного обладнання, науково-технічних засобів нового покоління, комп'ютеризацією та автоматизацією процесу розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Більше того, необхідність вибору криміналістикою інноваційного шляху розвитку була викликана та обумовлена низкою об'єктивних причин, які пов'язані із нагальними потребами практики та спрямовані на пошук адекватних інноваційних засобів, прийомів та методів протидії сучасним викликам злочинності [5; 6; 7]. Тому створення та впровадження криміналістичних інноваційних продуктів завжди було, і залишається сьогодні, одним із пріоритетних завдань криміналістики.

У сучасних умовах одним із найбільш перспективних напрямів боротьби із злочинністю та ефективним засобом вирішення практичних завдань юридичної практики є *криміналістична інноватика*, як один із доволі нових наукових напрямків у криміналістиці, що формується [4]. Ця наукова концепція має яскраво виражений синтетичний характер, а її створення є результатом дії закону інтеграції та диференціації знань у криміналістиці. Вона базується на наукових положеннях не тільки криміналістики, а й інших галузей знань, передусім філософії, психології, економіки, інноватики, кримінології, кримінального права, кримінального процесу, юридичної психології та ін., а також на пізнанні різних аспектів інноватики, у тому числі і юридичної, соціальної та економічної.

Як вбачається, криміналістичну інноватику слід розглядати і як науковий напрямок, і також як *специфічну діяльність* уповноважених законом суб'єктів щодо застосування ними криміналістичних інновацій, впровадження яких спрямовано на забезпечення оптимізації, підвищення якості та результативності вирішення криміналістичних завдань. Практичне застосування таких інновацій здійснюється спеціальними суб'єктами, що за-

безпечує кваліфікованість, ефективність та результативність використання розроблених і впроваджених у практику інноваційних засобів. При цьому суб'єктами криміналістичної інноватики у відповідних видах і формах її застосування виступають слідчий, експерт, прокурор, суддя, співробітники оперативних підрозділів та ін. У зв'язку з цим, слід розрізняти такі види інноваційної діяльності: 1) слідча інноватика; 2) експертна інноватика; 3) судова інноватика; 4) оперативна інноватика. Новим напрямком досліджень може стати застосування криміналістичної інноватики в діяльності детективів НАБУ та інших структур.

На наш погляд, перспективним напрямком в криміналістиці є використання *криміналістичної інноватики у різних сферах правозастосування*, тим самим розширюючи межі застосування криміналістичних знань у різних видах юридичної практики, що у сучасних реаліях є досить актуальним і потребує подальших наукових розробок. Мова йде про можливість застосування досягнень криміналістики у судовому розгляді, у кримінальному та цивільному судочинстві, адміністративному провадженні, в прокурорській, адвокатській та нотаріальній діяльності [7, 43] та ін. На наш погляд, у цьому простежується прояв ще однієї важливої тенденції розвитку сучасної криміналістики – *розширення меж застосування криміналістичних знань* із сфери протидії злочинності до правозастосовної та інших видів діяльності [4, 905]. Особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань у сучасних умовах всесвітньої епідеміологічної ситуації.

Дослідження проблем криміналістичної інноватики повинні базуватися на наукових положеннях різних наук, у тому числі й мають враховуватися показники стану та тенденцій сучасної злочинності, їх поширеність та механізми вчинення. В умовах пандемії коронавірусу Covid-19 злочинність за останнім часом дещо видозмінилася, набула нових суттєвих рис та характеристик. Практика показує, що у таких умовах значно зменшилась вулична злочинність, водночас різко зросла кількість злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які пов'язані із використанням інтернет-технологій.

Значного поширення набуло шахрайство, яка вчиняється організованими злочинними групами, у яких простежується злочинна спеціалізація та чіткий розподіл функцій у механізмі злочинної діяльності і міжнародний рівень зв'язків, що свідчить про транснаціональний характер такої злочинності. Грунтуючись на інформації, наданій державами-членами ЄС,

яка міститься у опублікованому ситуаційному звіті Європолу [2], на наш погляд, можна виділити чотири найбільш поширених напрямки сучасної організованої злочинної діяльності: кіберзлочинність, шахрайство, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів, злочини проти власності. Крім цього, злочинці активно займаються поширенням фейкової інформації про коронавірус, спрямовану на посилення страху та паніки серед населення. У таких умовах з'явився новий феномен – «інфодемія» як цілеспрямована система заходів та впливів по розповсюдженню дезінформації про коронавірус, яка передбачає нагнітання страху та залякування населення, пов'язана із поширенням псевдонаукових порад та інтерпретацій, негативно впливає на свідомість людей та їх поведінку і серйозно ускладнює боротьбу із цієї хвороби. Інфодемія нерідко призводить до психічних захворювань та суїцидних проявів із летальними наслідками.

Епідемія коронавірусу Covid-19 та її наслідки суттєво вплинули на світову економіку, свідомість та поведінку людей, що у свою чергу вплинуло і на злочинність, а також на діяльність органів правопорядку, національну безпеку держав у сфері охорони здоров'я. Такі обставини зумовили появу нових завдань та функцій криміналістики у сучасних умовах. Тому нині перед криміналістикою та кожним із її розділів постають важливі завдання, спрямовані на вивчення та врахування сучасних досягнень науки і техніки, впливу їх на формування сучасних криміналістичних знань, які у сьогоднішніх умовах можна ефективно застосовувати у протидії коронавірусу і забезпечувати криміналістичними рекомендаціями нагальні потреби життєдіяльності нашого суспільства. Як відомо, традиційно у криміналістиці виділяють чотири складових частини: загальну теорію криміналістики, криміналістичну техніку, тактику та методіку. Відтак, можна виділити чотири напрями розроблення та впровадження криміналістичних рекомендацій та інноваційних напрямів у протидії поширенню коронавірусу.

У галузі *загальної теорії криміналістики* триває процес самоідентифікації, уточнення предмета та об'єкта цієї науки. У зв'язку з цим, В. А. Журавель слушно зазначає, що наукова парадигма загальної теорії криміналістики потребує свого подальшого розроблення та вдосконалення [1, 98–104]. Це стосується, у першу чергу, досліджень завдань криміналістики, її предмета та об'єкта із врахуванням тенденцій розвитку суспільства в умовах глобальних загроз, інформаційних впливів та епідемічної ситуації. У цьому плані певний інтерес набувають наукові розробки, які значно посилюють *практичне спрямування криміналістичних рекомендацій* та їх використання на практиці.

В умовах сьогодення потребує також розроблення та використання положень криміналістичної профілактики [3], як окремої криміналістичної теорії (М. В. Салтевський, М. Ш. Махтаєв), яку, на жаль, останнім часом стали невинувато забувати. Таку профілатику слід розглядати і як науковий напрямок, і як специфічну діяльність уповноважених законом суб'єктів (органів поліції, прикордонників, медиків), що здійснюється як система реалізації низки заходів, спеціальних тактико-криміналістичних операцій, застосування криміналістичних засобів, які спрямовані на забезпечення ефективності протидії поширенню пандемії коронавірусу та нормалізації епідемологічної ситуації у державі та світі. У даному випадку можна говорити про новий напрямок застосування криміналістичних знань у протидії пандемії коронавірусу та специфічний вид діяльності – *коронавірусну профілатику*.

У галузі криміналістичної техніки необхідно активізувати наукові розробки щодо створення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію боротьби із коронавірусом. До них можна віднести нові розроблені або прилаштовані до завдань і потреб протидії коронавірусу нові техніко-криміналістичні засоби, інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, аналізу, оцінки і збору доказової та ін. Для таких потреб можуть застосовуватися сучасні *ідентифікаційні біометричні системи* за статичними та динамічними ознаками людини (системи електронної ідентифікації людини за біометричними ознаками – ознаками зовнішності, відбитками пальців рук, малюнком райдужної оболонки ока, ознаками ходи, почерку, ДНК тощо). Актуальними нині постають можливості використання безпілотних літальних апаратів, систем спостереження та відеоконтролю, електронний контроль за пересуванням осіб у просторі та повітрі, ідентифікаційні системи розпізнавання за обличчями осіб тощо. Отже, перспективи розвитку цієї галузі, пов'язані із створенням нових таких засобів, інноваційних технологій, а також врахування зарубіжного досвіду у протидії коронавірусу (Китай, Южна Корея, США та ін.). Відтак, значно має активізуватися робота по застосуванню штучного інтелекту для забезпечення вирішення практичних завдань у боротьбі із коронавірусом.

У криміналістичній тактиці перспективними має стати дослідження, пов'язані із розробленням криміналістичних рекомендацій тактики проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в умовах карантину. Це зумовлює необхідність формування нових тактичних прийомів, перегляд можливостей тактичних комбінацій та так-

тичних операцій, алгоритмів слідчих (розшукових) дій, у яких учасниками (підозрювані, свідки, потерпілі та ін.) виступали особи у медичнських масках, спеціальних костюмах тощо.

У *криміналістичній методиці* така діяльність пов'язана зі зміною кримінального та кримінального процесуального законодавства, які відбулися останім часом. Вони вимагають удосконалення наявних методик розслідування злочинів і розроблення нових, таких як: злочинів, скоєних в умовах надзвичайних ситуацій; злочинів у сфері охорони здоров'я; контрабанди медичних масок та інших товарів протиепідемічного призначення, фальсифікація та незаконий обгїг фальсифікованих лікаських засобів та ін.

У таких сучасних реаліях криміналістика, на наш погляд, має активізувати свою прогностичну функцію та науково-методично забезпечити процес кримінального провадження ефективними криміналістичними рекомендаціями щодо застосування криміналістичних інновацій у кримінальному проваджені та інших напрямках правозастосовної діяльності, у тому числі і у боротьбі із коронавірусом. Лише при комплексному підході, у такій єдності та взаємозв'язку, виникаючих та вирішуваних завдань, можна максимально повно забезпечити планування та реалізацію інноваційного процесу у криміналістичній науці та правозастосовній практиці, який передбачає створення, впровадження та застосування криміналістичних інновацій. Тому в складних умовах сьогодення криміналістична інноватика, інтегруючи новітні досягнення науки та техніки, має розробляти для правоохоронних органів інноваційні засоби, прийоми та методи протидії сучасній злочинності та активно їх впроваджувати і застосовувати з метою підвищення якості та ефективності такої діяльності, її оптимізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан // Вісник Луганського університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко. 2016. Вип. 1. С. 98–104.
2. Pandemic profiteering: how criminals exploit the COVID-19 crisis <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/pandemic-profiteering-how-criminals-exploit-covid-19-crisis>
3. Салтевський М. В. Криміналістична профілактика в наукових дослідженнях сучасної злочинності // Питання боротьби зі злочинністю; Наук.-дослід. ін-т вивчення проблем злочинності НАПрН України. Вип. 5. Харків, 2001. С.119–130.

4. Shevchuk V. M. Innovations in criminalistic and practice of their implementation in law enforcement activity // Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish (May 3–5, 2020). Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 903–913.

5. Шевчук В. М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики // Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.); НАПрН України. Харків : Право, 2019. С.142–147.

6. Шепітько В. Ю. Завдання криміналістики в умовах глобальних загроз та еволюційних перетворень злочинності // Криміналістика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика: матеріали науково-практичної конференції Міжнародного конгресу криміналістів (м. Одеса, 13–15 вересня 2018 р.); у 2 Т. Т.1. Одеса : Юридична література, 2018. С. 14–26.

7. Шепітько В. Ю. Криміналістика XXI века: предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях // Современное состояние и развитие криміналістики: сб. науч. тр. / под ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепітько. Харьков: Апостиль, 2012. С. 43–45. С. 43.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Національна академія правових наук України
Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів ОБСЄ в Україні
Європейська експертна асоціація

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України
Департамент кіберполіції Національної поліції України

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ І БЕЗПЕКА

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

м. Харків, 19 листопада 2020 р.

За редакцією професора *А. П. Гетьмана*
і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2020

УДК 343.9:004.9-049.5

Д44

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. *А. П. Гетьман*;

д-р юрид. наук, проф. *Б. М. Головкін*;

к. ю. н., доц. *О. В. Таволжанський*;

к. ю. н. *К. С. Остапко*

Д44 **Діджиталізація і безпека** : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 19 листоп. 2020 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; за ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2020. – 402 с.

ISBN 978-966-998-077-9

ISBN 978-966-998-077-9

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020